

نظم و روشمندی خطبه فدکیه؛ وجه تمایز سخنان حضرت زهرا(س) بر سایرین

یکی از مواردی که در خطبه فدکیه جلب نظر می‌کند، نوع نظم و روشمندی امروزی است که با وجود شرایط بسیار سخت و ناگوار غصب حقوق و حتی اهانت، در بیانات حضرت زهرا(س) وجود دارد و نشان‌دهنده وجه امتیاز ایشان و سخنان‌شان بر سایرین است.

یکی از مواردی که در خطبه فدکیه جلب نظر می‌کند، نوع نظم و روشمندی امروزی است که با وجود شرایط بسیار سخت و ناگوار غصب حقوق و حتی اهانت، در بیانات حضرت زهرا(س) وجود دارد و نشان‌دهنده وجه امتیاز ایشان و سخنان‌شان بر سایرین است.

حجت‌الاسلام و المسلمین قاسم خانجانی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، در گفت‌وگو با خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، درباره خطبه فدکیه و سایر بیانات و معارف به جای مانده از حضرت زهرا(س)، با اشاره به این مطلب که خطبه فدکیه تنها خطبه به جای مانده از ایشان نیست، عنوان کرد: از حضرت زهرا(س) چند خطبه و احادیثی به دست ما رسیده است که به جز خطبه فدکیه، ما بقی چندان مورد توجه جدی قرار نمی‌گیرد؛ در حالی که حاوی بسیاری سخنان حکمت‌آمیز، نغز و به لحاظ تربیتی و به لحاظ معرفتی، با ارزش هستند.

خانجانی با اشاره به یکی از خطبه‌های نقل شده از حضرت زهرا(س) که کمتر به آن توجه شده است، گفت: سخنانی که حضرت زهرا(س) در مواجهه با زنان انصار در مدینه مطرح کرده‌اند، مطالب مهمی را در ارتباط با بحث غصب خلافت و ستم و ظلمی که در حق اهل بیت(ع) و به ویژه امیرالمومنین(ع) و نسبت به دختر پیغمبر(ص) یعنی خود حضرت زهرا(س) روا داشته شده است، در بر می‌گیرد. در این جا، حضرت(س)، مواردی همچون بی‌اعتنایی و حرمت‌شکنی و جسارت‌هایی را که نسبت به ایشان صورت گرفته است، در قالب بیانی شکوه‌آمیز و شکایت‌گونه، خطاب به زنان انصار مطرح می‌کنند.

اتصال به سرچشمه لایزال وحی؛ منشأ بلندی معنا و سبک بیان واحد در سخنان حضرت زهرا(س) و امام علی(ع)

وی در مورد خطبه مشهور حضرت زهرا(س) که به نام خطبه فدکیه نامیده شده است، بیان کرد: باید توجه کنیم که این خطبه، که سرشار از سخنان حکمت‌آمیز، بلیغ و فصیح است و معارفی بلند را در بر دارد، 25 سال قبل از خلافت حضرت امیرالمؤمنین(ع) ایراد شده است و می‌توان فصاحت و بلاغت مشهود در خطبه‌های حضرت علی(ع) را در این خطبه و دیگر بیانات حضرت زهرا(س) نیز دید.

وجه امتیازی که آیت‌الله جوادی آملی برای خطبه حضرت زهرا(س) برشمردند این بود که این خطبه حضرت زهرا(س)، که 25 سال قبل از خطبه‌های حضرت امیر(ع) بیان شده، در حقیقت مقدمه یا پیش‌درآمدی بر آن خطبه‌هاست و بزرگ دیگری این گونه تشبیه می‌کرد که نسبت خطبه حضرت زهرا(س) به خطبه‌های حضرت علی(ع) به منزله سوره حمد است نسبت به کل قرآن

خانجانی خاطرنشان کرد: بر این اساس و با توجه به این که سخنان حضرت زهرا(س) و حضرت امیر(ع)، با وجود فاصله زمانی قابل توجه میان آن‌ها، به لحاظ فصاحت و بلاغت از يك سبک و سیاق برخوردار هستند، می‌توان این نتیجه را گرفت که در حقیقت آبشخور و سرچشمه هر دوی این کلمات و سخنان، علی‌القاعده، باید سرچشمه لایزال وحی و اتصال به آموزه‌های وحیانی باشد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه ادامه داد: هر چند حضرت زهرا(س) در این خطبه در مقام نوعی تظلم و ابراز شرایط ناگوار و وضعیت نامناسب اجتماعی زمان خود، بعد از رسول خدا(ص) هستند، اما همان بلندمرتبی که به لحاظ معنا و مفهوم و به لحاظ گنجاندن معارف بلند دینی و همچنین به لحاظ فصاحت و بلاغت که در خطبه‌های حضرت امیر(ع) هست، در خطبه فدکیه حضرت زهرا(س) نیز دیده می‌شود.

وی با اشاره به نسبتی که بعضی از بزرگان در این مورد برقرار کرده‌اند، اظهار کرد: برای مثال وجه امتیازی که آیت‌الله العظمی جوادی آملی برای خطبه حضرت زهرا(س) برشمردند این بود که این خطبه حضرت زهرا(س) که 25 سال قبل از خطبه‌های حضرت امیر(ع) بیان شده، در حقیقت مقدمه یا پیش‌درآمدی بر آن خطبه‌هاست و بزرگ دیگری این گونه تشبیه می‌کرد که نسبت خطبه حضرت

زهر(س) به خطبه‌های حضرت علی(ع) به منزله سوره حمد است نسبت به کل قرآن که با کنار قرار دادن دیگر خطبه حضرت زهر(س)، خطبه فدکیه هم به جهت منحصر به فرد بودن و هم به جهت حجم آن در مقابل حجم زیاد بیانات منقول از حضرت امیر(ع)، امکان قلمداد کردن چنین تشبیهی را ایجاد می‌کند.

نظم و انضباط و بیان روشمند معارف در خطابه شکوائیه فدکیه

خانجانی نظم و انضباط و شیوه ورود به مباحث را یکی دیگر از موارد برجسته خطبه فدکیه دانست و بیان کرد: این خطبه با وجود این که در مقام تظلم و استمداد و نوعی شکوه و شکایت بیان شده است، اما مباحث مختلف را بسیار منظم در بر گرفته است.

وی افزود: در این خطبه حضرت زهر(س) پس از اشاره به نعمت‌های بی‌حد و حصر خداوند بر بشر به طور عام و بعد بر اهل بیت(ع) به طور خاص و شکر این نعمت‌ها، بحث موقعیت انسان و هدف از آفرینش انسان را بسیار زیبا طرح می‌کنند و بعد وارد بحث رسالت و بعثت پیامبران و به خصوص پیامبر اکرم(ص) می‌شوند و پس از آن به ترتیب بحث جدایی‌ناپذیری قرآن و عترت و همراه بودن قرآن و عترت به عنوان دو یادگار پیامبر(ص)، بحث فلسفه احکام الهی و اهمیت احکام الهی و اهمیت تقوا، شرایط دوران جاهلیت و خارج شدن مردم از منجلاب انحطاط و سقوط و سوق یافتن به شاهراه هدایت و نجات، با بعثت پیامبر گرامی اسلام، بحث تغییر ارزش‌ها، نقش اهل بیت(ع) پس از پیامبر(ص) و در نهایت حقوق غصب شده از ایشان را مطرح می‌کنند.

از حضرت زهر(س) چند خطبه و احادیثی به دست ما رسیده است، که به جز خطبه فدکیه، ما بقی چندان مورد توجه جدی قرار نمی‌گیرد؛ در حالی که حاوی بسیاری سخنان حکمت‌آمیز، نغز و به لحاظ تربیتی و به لحاظ معرفتی، با ارزشند

خانجانی با بیان این که این‌ها همه با نظمی بسیار ستودنی و حتی امروزی، به لحاظ روشمندی، طرح شده است، خاطرنشان کرد: فارغ از کیفیت یا بلندمرتبه بودن نوع کلمات و تعبیر و بیانات حضرت، آن چه جلب نظر می‌کند، نوع نظم و انضباطی است که با وجود شرایط بسیار سخت و ناگوار غصب حقوق و حتی اهانت، در بیانات ایشان وجود دارد و طبیعتاً از يك انسان معمولی، آن هم يك زن توقع نیست که در چنین شرایطی، این گونه مسلط به مباحث معنوی و معرفتی بتواند مسائل را با نظم و انضباطی که می‌بینیم ارائه کند؛ اما یکی از شگفتی‌های شخصیتی حضرت زهر(س) که در خطبه ایشان منعکس شده است، همین است که آن چنان بر احساسات و عواطف خود مسلط هستند که رنجیده خاطر شدن‌ها از حوادث، ایشان را به سمت استفاده از کلمات نامناسب و افتادن در افراط و تفریط سوق نمی‌دهد.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه این نکته را نشان‌دهنده وجه امتیاز حضرت زهر(س) و سخنان او بر سایرین دانست و گفت: این تسلط بر خویشتن و خارج نشدن از مسیر ایمان و اعتقاد راسخ به قضا و قدر الهی چیزی است که در عملکرد حضرت زینب(س) نیز، در مجلس ابن زیاد و یزید و در بدترین شرایط، قابل مشاهده است.

خانجانی افزود: ما انسان‌های عادی در مواجهه با کوچکترین مشکلات زمین و زمان را به هم می‌ریزیم و دست به هر کاری می‌زنیم، اما این بزرگواران این گونه نیستند و مشکلات را منتسب به خدا نمی‌دانند و وقتی از منظر قضا و قدر الهی به آن توجه و آن را طرح می‌کنند، آن را يك امر مطلوب و با تعبیری که حضرت زینب(س) داشتند يك امر جمیل می‌دانند و این وجه امتیازی است که در مقایسه فرمایشات و سخنان گهربار حضرت زهر(س) و بزرگوارانی مانند آن حضرت با سخنان افراد عادی قابل درک و مشاهده است.